

CSOMA MÓZES

BARÁTHOSI BALOGH BENEDEK A CSOSZON-DINASZTIA VÉGNAPJAIT ÉLŐ KOREAI-FÉLSZIGETRŐL

A magyar – dél-koreai diplomáciai kapcsolatfelvétel huszadik évfordulójának apropóján a tanulmány bemutatja a magyarországi Kelet-kutatás egyik méltatlanul elfeledett szereplőjét, aki egyben az első hazai Korea-monográfia szerzője is. Baráthosi Balogh Benedek a múlt század elején több utazást is tett a távoli félszigeten: megfigyelései és tapasztalatai fontos forrásul szolgálnak a folyamatosan fejlődő hazai koreanisztika számára.

Idén februárban volt húsz éve annak, hogy Horn Gyula külügyminisztériumi államtitkár Szöulban aláírta Magyarország és Dél-Korea diplomáciai kapcsolatfelvételének jegyzőkönyvét. A szocialista országok közül elsőként hazánk lépett túl a keményvonalas Észak-Korea melletti feltétlen szolidaritáson, ami pár hónappal később a hagyományos hidegháborús szövetségi rendszer teljes átalakulásához vezetett.

1989. február 1-jéig Magyarország számára Korea csakis a KNDK-t jelenthette. A két ország közti „testvéri” viszony azonban csak meglehetősen korlátozott kapcsolatokat tett lehetővé: a korszakban általános barterüzletek mellett a phenjani vezetés elsősorban saját politikai világnézetét szerette volna exportálni felénk. A szélsőséges személyi kultusz azonban már akkoriban is visszataszítást keltett. Míg Kim Ir Szen kétszer is megfordult Budapesten, a magyar pártfőtitkár egyszer sem volt hajlandó elutazni Phenjanba. Az eltelt évtizedek során a magyar lakosság vajmi keveset tudhatott meg a Távol-Kelet egyik legősibb országáról és annak kultúrájáról. Alapvetően ebben gyökerezik az a tény, hogy a távol-keleti civilizáció hallatán még most is elsősorban Kínára és Japánra gondolunk, míg Korea csak jóval kevesebbeknek jut eszébe.

Magyarország és Dél-Korea kapcsolatfelvétele persze árnyalt ezen a képen: a másik két távol-keleti nyelvhez képest hatalmas késéssel, de megkezdődött a koreai nyelv intézményesített oktatása, valamint az egykori „kistigrisre” ma már elsősorban a nagy elektronikai és autóipari világmárkák származási helyeként tekintünk. A koreai kultúra mindazonáltal csak a közelmúltban kezdett ismertté válni Magyarországon. Az ázsiai országokban *hálju*-nak, vagy „koreai hullámnak” nevezett kulturális előretörés révén a világszerte hatalmas sikert aratott koreai mozifilmek – Kim Ki Dok (Kim Ki-duk) és Pak Csan Uk (Park Chan-wook) alkotásai – öt-hat éve már itthon is láthatók. Az Európai Unió országai közül pedig elsőként a Magyar Televízió tűzött műsorára koreai tévé-

dráma-sorozatot. *A palota ékköve* (Jewel in the Palace) a feudális királyi udvar intrikáit mutatja be, s kétszeri vetítése során nagyon kedvező nézettségi adatokat hozott.¹ A koreai kultúra elterjedése kétségkívül elősegíti, hogy tényleges helyének megfelelően kezeljük a Koreai Köztársaságot. A jelenleg 49 milliós ország a félsziget majdani egyesülésével kb. 72 millióra duzzadhat, komoly kihívás elé állítva a Távol-Kelet többi államát.

A húsz évvel ezelőtti kapcsolatfelvétel évfordulóján érdemes felelevenítenünk, hogy az első magyar utazók már a 19. század végén és a 20. század elején megfordultak a Koreai-félszigeten, s közülük többen komolyan hozzájárultak a távol-keleti ország hazai megismertetéséhez. Közéjük tartozik Báráthosi Balogh Benedek néprajzkutató is, aki elsőként jelentetett meg önálló Korea-monográfiát Magyarországon.

AZ ELSŐ MAGYAR UTAZÓK A KOREAI-FÉLSZIGETEN

Jelenlegi ismereteink szerint az első magyar látogatók 1890 októberében a *Zrínyi* gőzkorvett fedélzetén érkeztek a Koreai-félszigetre. Az osztrák–magyar hadihajó orvosa DR. GÁSPÁR FERENC (1861–1923) volt. A későbbi világotutazó hajóorvos tanulmányait Bécsben végezte. A haditengerészet kötelékébe lépve a *Möwe* korvetten, a *Cyclop* műhelyhajón, az *Erzherzog Albrecht* és *Leopard* cirkálókon, valamint a *Custoza* és *Don Juan d’Austria* vérteshajókon teljesített szolgálatot. 1885–1886-ban részt vett a *Fruntsberg* gőzfregatt ázsiai útján, majd 1890-ben a *Zrínyi* gőzkorvett kelet-ázsiai missziós körútján. Gáspár Ferenc írói tehetségét tudományos, szakirodalmi és földrajzi tárgyú műveinek nagy száma mutatja. Útleírásai rendkívül fontos szerepet játszottak a magyar tengerészeti irodalom megteremtésében. Legjelentősebb munkája az 1892-ben megjelent *Negyvenezer mérföld vitorlával és gőzzel* című útleírás, amely számos kiadást ért meg.²

A *Zrínyi* gőzkorvett 1890 áprilisában indult el a dalmáciai Polábról kelet felé, majd augusztus elején érkezett meg Sanghajba. A hajó október elején indult tovább Port Arthurból a Koreai-félsziget felé: a tisztikar a diplomáciai kapcsolatfelvétellel egyenértékű barátsági és kereskedelmi szerződés megkötésére készült. Erre azonban nem kerülhetett sor a koreai anyakirálynő halála miatt bevezetett udvari gyász miatt. Gáspár Ferenc koreai visszaemlékezéseinek je-

¹ A sorozat eredeti koreai címe: *Tedzsanggüm* (Daejanggeum). A szöuli MBC tv-csatorna által 2003-ban forgatott produkció Kelet- és Délkelet-Ázsia számos országában hatalmas sikert aratott. A sorozat hatására Tajvanon fiatalok százai kezdtek koreaiul tanulni. A témáról bővebben: Kwon 2008.

² Gáspár 1892.

lentsége abban rejlik, hogy elsőként számolt be a távol-keleti országról és annak belső viszonyairól a hazai nagyközönség számára. Megfigyelései azonban korlátozottak voltak, így nagymértékben elfogult képet közvetített. A csemülpói kikötő környékén meglátogatott falvak szalmaviskóira visszaemlékezve Budapesten megjelent könyvének egy későbbi kiadásában „áldásos eredményűnek” minősítette a japán befolyás növekedését, amelynek következtében az országutak és az első vasútvonalak kiépülhettek.

A Koreai Királyság és az Osztrák–Magyar Monarchia barátsági, kereskedelmi és tengerhajózási szerződését végül másfél évvel később sikerült megkötni. FERENC FERDINÁND TRÓNÖRÖKÖS a *Kaiserin Elisabeth* páncéloshajó fedélzetén Japánba látogatott, amelynek során 1892. június 23-án báró Rüdiger Biegeleben tokiói osztrák–magyar követ és Kwon Dzse Hüng (Kwon Chae-hung) ideiglenes koreai ügyvivő aláírta a diplomáciai dokumentumot.³

A századforduló időszakában nagyon kevés magyar fordult meg a hajnali csendesség országában. Közéjük tartozott GRÓF VAY PÉTER (1863–1948) püspök is. Tanulmányait Rómában folytatta, majd 1898-ban pappá szentelték. I. Ferenc József a pécsi egyházmegyei vaskaszentmártoni javadalmas apátságot adományozta neki, kicsivel később pedig X. Pius pápa apostoli protonotáriussá nevezte ki. 1903 és 1914 között a Vatikán megbízásából bejárta a világot, hosszabb időt töltött Kínában, Koreában, Japánban, valamint az indokínai térségben is. Úti jegyzetei 1906-ban jelentek meg a *Kelet császárai és császárságai* címmel, amelynek számos észrevétele a mai napig forrásértékű.⁴

A magyar lelkipásztor első koreai utazására 1902-ben került sor. A Peking közelében lévő Taku kikötővárosban november 11-én szállt fel a japán *Tairan Maru* gőzösre, amely a Sárga-tengert átszelve futott be Csemülpóba. Gróf Vay Péter volt az egyetlen magyar, aki tárgyalhatott Kodzsong (Kojong, 1852–1919) koreai uralkodóval.⁵ A fővároson kívüli utazásai során pedig alapos megfigyeléseket tehetett az önálló államiságának végnapjait élő Koreai-félsziget belső vi-

³ A témáról bővebben: Fendler 2007.

⁴ Vay 1906. A könyv koreai vonatkozású fejezetei a közelmúltban angol nyelven is megjelentek: Vay 2001.

⁵ Kodzsong (1852–1919): koreai uralkodó. Kisgyermekként került a feudális Koreai Királyság trónjára, nagykorúságáig apja régenshercegeként irányította az országot. 1873-ban vette át a kormányzást: csaknem négy évtizedes regnálása egybeesik az ország függetlenségének elvesztésével. 1895-ben japán bérgyilkosok törtek be a királyi palotába, a hazafias érzelmű Ming (Myeongseong, 1851–1895) királynét meggyilkolták, Kodzsong király pedig a szülői orosz követségre menekült. 1897-ben császári címet vett fel, hogy demonstrálhassa egyenrangúságát a kínai és a japán uralkodóval. 1905-ben a japánok protektorátust vezettek be a félszigeten. A kibontakozó gyarmati berendezkedés miatt Kodzsong tiltakozni próbált a nagyhatalmaknál, így 1907-ben követeket küldött a hágai békekonferenciához. Ennek következtében a japánok lemondatták. A hatalmat formálisan saját fiának, a szellemileg korlátozott Szundzsongnak adta át.

szonyairól. A magyar látogató pontosan érezte a kialakuló japán berendezkedés kettősségét, amely a modernizáció mellett durva nemzeti elnyomással párosult.

Néhány évvel a lelkipásztor koreai utazása után sor került egy magyar hajóorvos látogatására is. DR. BOZÓKY DEZSŐ (1871–1957) tanulmányait Budapesten végezte, majd a császári és királyi haditengerészet szolgálatában állva hajóorvosként huszonhat hónapot töltött a Távól-Keleten. Utazása során végig naplót vezetett, amelynek részletei megjelentek a *Pesti Hírlap* és a *Budapesti Hírlap* hasábjain is. Magyarországra visszatérve összegyűjtött írásait sajtó alá rendezte, majd *Két év Keletázsiban* címmel könyvben publikálta.⁶

A fiatal hajóorvos rendkívül éles szemmel figyelte meg a feudális Csoszon-dinasztia (Chosun, 1392–1910) mindennapjainak teljes eltűnését, valamint a japán gyarmatosítók által irányított gyors modernizációt. Dr. Bozóky Dezső ezt egyszerre tartotta fájdalmasan szomorúnak és az ország fejlődése szempontjából pozitívnak. Az orosz Távól-Keletet is megjárt magyar hajóorvos elismerően figyelte meg Korea változásait, amelyet egyértelműen a növekedő japán befolyás következményének tekintett. Úgy vélte, hogy Korea sokkal jobb kezekben lesz a felkelő nap országának irányítása alatt, mintha az orosz medve „karmiba” került volna.

BARÁTHOSI BALOGH BENEDEK TAPASZTALATAI A KOREAI-FÉLSZIGETEN

Dr. Bozóky Dezső koreai utazásával egy időben egy magyar néprajzkutató is megfordult a Koreai-félszigeten, aki a fentebb említett látogatókkal ellentétben nem állami vagy egyházi misszió részeseként kereste fel a távoli országot. Baráthosi Balogh Benedek ebből adódóan sokkal közelebbi tapasztalatokat szerezhetett az eltűnőben lévő Csoszon-dinasztia mindennapjairól. Második koreai útja alkalmával már igen éles szemmel figyelhette meg a kialakuló japán gyarmati uralom valódi arcát, amelyről véleményét az első hazánkban megjelent önálló Korea-monográfiában publikálta.

A leendő néprajzkutató 1870-ben született az erdélyi Lécfalván. Tanulmányait Székelykeresztúron, Nagyenyeden és Kolozsvárott végezte. Fiatal korától érdeklődött a magyarság eredete iránt, elsősorban az urál-altáji népcsoport legkeletibb képviselőinek tartott mandzsu-tunguzok néprajzát akarta kutatni.

⁶ Bozóky 1911; az első kötet Kínát és Koreát, a második pedig Japánt mutatja be.

Baráthosi Balogh Benedek

Első távol-keleti útja 1903-ban Japánba vezetett, ahonnan tovább ment Vlagyivosztokba, hogy keletről nyugat felé haladva járja végig a magyar néppel rokonságba hozható etnikumokat. Az orosz–japán háború azonban közbeszólt, így a fiatal néprajzos kénytelen volt Délkelet-Ázsián keresztül hazatérni. 1905-ben kitört az orosz polgári forradalom, ezért csak két évvel később – a helyi viszonyok konszolidálódását követően – tudott ismét engedélyt kapni az orosz Távol-Keleten való kutatómunkához.

Baráthosi első koreai utazására 1907-ben igencsak kalandos körülmények között került sor. A magyar néprajzos az orosz Távol-Keleten kutatva ellátogatott egy Vlagyivosztok melletti koreai faluba, ahol egy jómódú koreai gazda pár évvel korábban már vendégül látta őt és feleségét. A látogatás során kiderült, hogy a házigazda hamarosan szülőhazájába fog utazni üzleti ügyben. Vlagyivosztokból a koreai Vonszan (Wonsan) kikötővárosba gőzhajóval alig egy napig tartott az út, de a koreai férfi saját bambuszvitorlás bárkájával készült indulni, amivel az út három-négy napba is beletelhetett. Baráthosi kapva kapott a lehetőségen, azonban a koreai vonakodott beleegyezni a közös utazásba. A magyar néprajzos ezt nem pontosan értette: először attól tartott, hogy vendéglátója potyautasnak gondolja, így azonnal hozzátette, hogy természetesen kifizeti a költségek ráeső részét. A házigazda ezt elhárította, de mégis csak Baráthosi hosszas unszolására egyezett bele a közös utazásba.

„Másnap alig múlt el 10 óra, már nálam volt az én koreaim, s vitt magával a kikötőbe, ahol egy kis motorcsónakkal a Péter-Pál öböl egyik félreeső helyén horgonyzó dsunkák [sic!] közé mentünk. A dsunka maga nagy, de barátságatlan alakú gránitkövekkel megterhelt alkotmány volt. Nagy csodálkozásomra egy orosz őrmester is volt a dsunkán, aki mindeképp igyekezett már az első percben barátságot kötni velem. [...] Déli 12 óra lehetett, mikor a nehezen terhelt dsunka felhúzza vitorláit délfelé

indult. Erősebb szél fújt, s alkotmányunk elég gyorsan mozgott a kacsaringós partok közelében. Egymás után haladtunk el a kikötő előtt lévő festői szigetsorok mellett, s én, majdnem megfélelkezve magamról, gyönyörködtem a csodaszép fekvésű város kiváló szépségében. Alkonyat felé hajlott az idő, amikor hajónk a parthoz közeledett. Az orosz határ közelébe értünk, Vlagyivosztok várszerű megerősítésének utolsó gyűrűjéhez. Koreaim arra kért, hogy maradjak a kajütben, s ne legyek kíváncsi semmire. Szót fogadtam, s a kis kibitkából néztem végig, hogy a hajó fedélzetét elfoglaló gránitkockákat miképpen hordják koreaiak és orosz katonai munkások a partra. Addig-addig néztem, amíg elnyomott az álom, s arra ébredtem fel, hogy újra a szabad tengeren himbálódik a dsunka.

Dsunkánk folytonosan a part közelében haladva repült délfelé, s a felhúzott, nehéz bambuszvitorlák ívalakká görbültek a kedvező északi szélben. [...] Jó későre járt az idő, amikor lefeküdtem. Majdnem bosszankodtam, hogy legjobb álmomból hangos vitatkozás és veszekedés zajára ébredtem. Kikandikáltam kajütöm arasznyi ablaknyílásán, s akkor láttam, hogy dsunkánk egy másik dsunka mellett áll, pár lépésnyire a parttól. A szóváltás egyre hangosabb veszekedéssé fajult, s lassan kivettem a holdvilágban, hogy a másik dsunka kínaiakkal van megrakva. Jó pár órát tartott, amíg házigazdám hozzám jött, s közölte velem, hogy az egész dsunkát mindenestől együtt kénytelen volt eladni ezeknek a tolvaj kínaiaknak, s nekünk a reggeli órák beállása előtt partra kell szállnunk. [...] Nem tudtam mire magyarázni a dolgot, de nem volt más választásom és a koreaiakkal együtt én is felszedtem kis batyumat, s egy lapos fenekű csónakon partra szállottunk. Az egész helyzet kimondhatatlanul furcsa volt, hogy az én házigazdám az egész dsunkát, amelyen megfigyelésem szerint 40–50 kis zsák liszt, néhány bödön pálinka és még egyéb rakomány is volt, eladta a lábunk alól éjjel, marcona kínaiaknak, olyan veszekedő kiabálások között, amelyet semmiképp sem lehetett békés alkuozásnak mondani.” – írta kalandos megérkezéséről Baráthosi Balogh Benedek.⁷

Csak hetekkel később tudta meg a naiv néprajzkutató a vártnál rövidebbre sikerült tengeri hajóút hátterét. Vlagyivosztokba visszatérve ugyanis a rendőrség kikérdezte Baráthosit, látott-e a hajón orosz muníciós ládákat. Mint kiderült, a jómódú koreai titokban csempész volt, s a kínai *hunhuzok*nak⁸ szállította

⁷ Baráthosi 1929, pp. 8–10.

⁸ Hunhuzok: fegyveres rablóbandák, akik a 19. század vége és a 20. század eleje között fosztogatták az orosz–kínai határvidéket. Elsősorban Mandzsúria és Dél-Szibéria területén bukkantak fel. Nevük a kínai *honghuzi*, vörös szakállúak kifejezésből ered. A témáról bővebben lásd Perry 1980, pp. 60–60, 98–101.

a katonaságtól egy őrmester által elsikkasztott töltényládákat. A hunhuzok aztán a legutolsó találkozás alkalmával elszámolási differenciák miatt elvették tőle az egész bárkáját.

A váratlan partraszállást követően Baráthosi és a koreaiak gyalogosan jutotak el egy buddhista kolostorhoz, ahol a hajnali imaszertartást követően a szerzetesekkel reggeliztek. Étkezés közben a jómódú koreai megállapodott a vendéglátókkal, hogy a fővárosba induló szerzetesek vigyék magukkal. Baráthosi úgy döntött, hogy ő is csatlakozik a csapathoz. A magyar néprajzos eredetileg csak Vonszanba ment volna, de így alkalma nyílt, hogy a félszigeten lóháton keresztüllvágyva eljuthasson Szöulba.

Az út során keskeny hegyi csapásokon haladtak. Mint a magyar utazó visszaemlékezésében megjegyezte, a világtól elzárt országról sokáig egyáltalán nem álltak rendelkezésre térképek. A századforduló táján a japánok már komoly erőfeszítéseket tettek az ország teljes feltérképezésére, a legtöbb európai számára azonban ezek a térképek teljességgel használhatatlanok voltak, mivel a települések neveit japán *kandzsi* írásjegyekkel tüntették fel.

Baráthosi nagyon pozitív tapasztalatokat szerzett az apró, de kitartó koreai lovakról. Csodálkozva tapasztalta, hogy a távoli országban a kancákat csupán tenyésztés céljából tartják, s valamennyi munkára a méneket használják. Ráadásul a hátsólokat főtt abrakkal táplálják: az út során minden pihenőnél a lóápoló szerzetes első gondja az volt, hogy nagy vaskondérban megfőzze a fűből és szénából álló táplálékot. A magyar néprajzos a lehető legnagyobb nyitottsággal szemlélte a helyi szokásokat, sőt a koreai ételekkel is hamar megbarátkozott. Egyedül a húsételektől húzódozott, ugyanis mindenképpen szerette volna elkerülni, hogy esetleg kutyahús kerüljön a tányérjára:

„Egy alkalommal, még 1904-ben tudtomon kívül ettem ugyan kutyahúst az én koreaimnál [Vlagyivosztkban – Cs. M.], aki mostani utunk alkalmával sem győzte eléggé kínálgatni és dicsérni nekem. Minden kínálás mottója az volt, hogy hiszen a [...] háború előtt én már jóízűen ettem nála hizlalt kutya rostélyt. Hiába volt minden, valami legyőzhetetlen undorféle érzés mindig félredobatta velem a már szájamhoz közelített falatot. Hiába okoskodtam, hogy hiszen a disznóhús, meg a kacsahús éppen olyan minden malacságot megevő állattól származik, mint amilyen a kutya, nem tudtam szájamba venni egy falatot sem.”⁹

Baráthosi és útítársai főként buddhista kolostorokban szálltak meg. A koreai kultúra iránt élénk érdeklődést mutató néprajzos tudomást szerzett az önálló koreai írásbeliségről is, amiről határozottan megállapította, hogy nem kínai eredetű. A Csooszon-dinasztiabeli Szedzsong (Sejong, 1419–1450) király által

⁹ Baráthosi 1929, p. 21.

1443-ban bevezetett koreai betűírást tévesen tibeti–indiai eredetűnek vélte.¹⁰ Több kolostorban is érdeklődött ősi kéziratok és régi írással írott buddhista könyvek iránt, de mindenhol azt a választ kapta, hogy a japánok három-négy-száz évvel korábban betörték az országba, s a régi Korea valamennyi írott emléket elvitték. Az 1592-ben kirobbant hétéves *Imdzsin-háború* (Imjin veran) idején valóban pótolhatatlan veszteség érte a félsziget kulturális emlékeit, így még a legutóbbi években is napirenden volt, hogy a Japánba utazó szöuli nemzetgyűlési képviselők megpróbálták tárgyalásokat eszközölni a szigetország múzeumaiban lévő elhurcolt kulturális javak visszaszolgáltatásáról. Baráthosi azonban örömmel jegyezte meg, hogy a koreai írásbeliség jó pár emléke azért még fellelhető a vidéki buddhista kolostorokban: sikerült találnia olyan 15. századbeli nyomtatott lapokat, amelyeken a szanszkrit buddhista szövegek felett koreai betűírással szerepelt annak hangértéke, valamint emlékeztetőül rajta voltak a kínai írásjegyek is.

A magyar néprajzos és útítársai több ízben töltötték az éjszakát favágóknál és szénégetőknél. Ebben az időszakban ugyanis Korea-szerte kiterjedt fakitermelés zajlott, amelynek legnagyobb felvevőpiaca Kína és Japán volt. Különösen az utóbbiban rendkívül kevés a fa: mint a tokiói finn nagykövet a magyar néprajzosnak korábban elmondta, olcsóbban tudna felépíteni egy faházat Japánban úgy, hogy a hozzávaló faanyagot Finnországból hozatja. A koreai erdőségeket járó favágókat szénégetők követték, akik a kidöntött faóriások vékonyabb ágait szénné dolgozták fel. A kiégetett szenet szalmazsákokba rakva, bika hátán szállították el Mandzsúriába és Japánba.

A szénégetőknél töltött éjszakát követően Baráthosi társaival tovább indult a főváros felé, s a hegyi patakok partján egy-két méter magas kavicskúpokra lett figyelmes. Mint kiderült az óriási hangyabolyszerű képződmények a koreai aranyosók művei, akik háromlábú fatálakban, folyamatosan rostáló mozgással öblítették át a patakok hordalékát. Baráthosi csodálkozva figyelte, hogy miután három ember többórás fáradságos munkával egy „kocsideréknyi” hordalékot mosott át, csupán néhány apró arany szem fénylett a fatál mélyén. A néprajzos kérdezősködéseinek és számításainak eredménye szerint egy kilogramm arany kimosásához kb. négy millió kilogramm hordalékot kell átmosni, ami nagyjából 2500 kocsi homoknak feleltethető meg.

¹⁰ A Koreai-félszigeten kb. 750-től kezdődően az ún. *idu-* vagy más néven hivatalnokírást használták, amelynek széles körű elterjedését az hátráltatta, hogy igen alaposan kellett ismerni hozzá a több ezer kínai írásjegyet. A Szedzsong király által alapított *Csongüm Csong* (Chongum-chong – ‘A helyes kiejtés hivatala’) által 1443-ban létrehozott *Hunmin Csongüm* (Hun-min-chong-um) írásrendszer Kelet-Ázsia egyetlen fonetikus betűírása lett. A témáról bővebben lásd: Osváth 2006, pp. 93–103.

Koreai favágók a hegyekben (Baráthosi Balogh Benedek felvétele)

A 19. század második felében nagyon sok szerencsevadász próbálkozott meg aranymosással Koreában. A koreai udvar több külföldi – angol, amerikai, francia, belga, német – társaságnak adott bányászati koncessziót, akik rögvest neki is láttak az aranykeresésnek. Különösen az amerikai Morgan-csoport fektetett be hatalmas összegeket a koreai aranymezőkbe. Baráthosi információi szerint az önálló koreai állam fennállásának utolsó pár esztendejében a kitermelt arany értéke évente elérte az 50 millió pengőt.

A főváros felé vezető úton a magyar néprajzos és társai az útba eső falvakban szálltak meg. Baráthosinak így volt alkalma megcsodálni a koreai házakban lévő hagyományos padlófűtési rendszert is. Az *ondol* évszázadok óta alapvető része minden ottani lakóháznak: a leleményes padlófűtési rendszer még napjainkban, a modern koreai lakásokban is megtalálható.

„A koreai házat rendszeren a padló alatt fűtik. A föld és a ház padlója között 50–60 cm-es pincyszerű üreg van. Ezt az üreget fűtik fával, s a vékony deszkapadlón és nyíláson keresztül innen kap meleget a szoba. A kályha tüzeit nem is a szobából rakják meg, hanem kívülről, s a füst elvezetésére külön, rendszeren deszkából készített kémények vannak. Az alacsony szobák így meglehetősen egyenletes meleget kapnak, s ha agyon nem fűtötték a helyiséget, tartósabb a melegség, mint a mi vaskályháinknál...”¹¹

A magyar néprajzos egy dombról pillantotta meg először a koreai fővárost, amelyet a lemenő nap fényében egy sokszázezer lakosú hatalmas faluhoz tudott hasonlítani. A lankákon leereszkedve ez a benyomása még inkább megerősítést nyert, ugyanis a széles utcákat szegélyező egyforma vályogvisekők kimondottan a korábban látott vidéki településekre emlékeztették. Ugyanakkor

¹¹ Baráthosi 1929, pp. 23–24.

látta a városban haladó villamosokat, illetve az utcák felett húzódó telefon- és távíróvezetékeket is. Baráthosi csupán négy napot töltött Szöulban, majd Cse-mülpóban hajóra szállva Puszan felé indult. A japán hajóstársaság által működtetett kimustrált gőzhajó, ami negyven évvel korábban még Norvégiában készült, a tengeri vihar elől a félsziget délnyugati csücskénél lévő Mokphó kikötőjébe menekült. A hajó csak a vihar elültével folytatta az útját Puszanba, ahol Baráthosi átszállt az „Orosz önkéntes flotta” Vlagyivosztokba tartó személyhajójára.

BARÁTHOSI BALOGH BENEDEK A KOREAI-FÉLSZIGET ÉS JAPÁN KAPCSOLATÁRÓL

A magyar néprajzos sokat publikált, első kötetét még 1906-ban *Dai Nippon. Kelet csodái* címmel jelentette meg Tolnai Simon, a *Világlap* kiadója. Szintén Tolnai felkérésére írta meg 1907-ben a *Séta a világ körül* című képeskönyvet, valamint a *Három székely diák kalandos utazása a föld körül* című ifjúsági regényt. Utána három távol-keleti utazása miatt sokáig nem publikált, majd a húszas évek második felében indította el a *Baráthosi Turáni Könyvei* című sorozatot, amelyből összesen tizenhét kötet jelent meg. A magyar néprajzos 1929-ben Budapesten szerzői kiadásban megjelentette *Korea, a hajnalpír országa* című könyvét, amely hazánkban az első Koreáról szóló önálló monográfia. Baráthosi Balogh Benedek 1927 és 1936 között polgári iskolai igazgatóként dolgozott Budapesten. Az idős néprajzos 1945 februárjában, Budapest ostromának idején hunyt el. Hagyatékának nagy része a Néprajzi Múzeumban található.

A távoli országról szóló monográfiájában Baráthosi külön fejezetet szentelt annak, hogy bemutassa Korea kulturális hatását Japánra. Leszögezi, hogy a két szomszédos ország hosszú évszázadokra visszanyúló érintkezése során a magas kultúrájú koreai néptől nagyon sokat tanult a japánság. Megemlíti, hogy az i. sz. 4. században egy – a japán forrásokban – Acsikinek nevezett koreai tudós látogatott a szigetországba, aki nem sokkal később az uralkodó fiainak nevelője lett.¹² A tudós ajánlására később egy másik koreai tanító is érkezett a japán császári udvarba, s magával hozta a régi kínai bölcsek gyűjteménykönyvét, amelyből a hercegek megismerhették a klasszikus szövegeket.

¹² Acsiki: az ókori Pekcse királyság tudósa. Künscsogo (Kunchogo, 346–375) király parancsára Japánba ment, ahol a japán császárnak két lovat ajándékozott. Az udvarban elsősorban a lovakkal törődött, de az uralkodónak feltűnt, rendkívül jártas a kínai klasszikusokban. A japán császár ezért úgy döntött, hogy a hercegek tanítójaként fogja alkalmazni. Acsiki viszont egy Vangin (Wangin) nevű pekcei tudóst ajánlott, aki végül is elterjesztette a szigetországban a klasszikus kínai műveltséget.

Baráthosi Balogh Benedek: *Korea, a hajnalpiros országa* (1929)

Baráthosi beszámol arról is, hogy a 6. század elején a koreai Pekse királyságból kiváló szaktudósokat hoztak Japánba.¹³ Elsősorban orvosokat és csillagászokat, hogy átadják tudásukat a helyieknek. Ugyanebben az időszakban a – japán történelemkönyvekben fellelt adatok szerint – a rövid életű Gaja királyság uralkodója különleges égetett gyümölcspálinkát küldött a japán császárnak, ami annyira megnyerte az udvar tetszését, hogy egy sereg koreai pálinkaégetőt hoztattak a szigetországba.¹⁴ De a selyemhernyó-tenyésztés, a porcelánkészítés, a papír- és tusgyártás, valamint a festészet is a koreai királyságokból jutott el a japán szigetekre. A hajnali csendesség országa iránt feltétlen rokonszenvet mutató magyar néprajzos a koreai hatásra történt japán fejlődést egyenesen az 1867-es meidzsi restaurációhoz mérhető változásnak titulálta.

Baráthosi nagyon sajnálta, hogy a neki igencsak szimpatikus ország a nagyhatalmi vetélkedések áldozatául esett, s így az ország önálló fejlődése is derékba tört. A magyar néprajzos monográfiájában a következőket írta a koreaiakról:

¹³ Baráthosi Balogh Benedek az ókori és kora-középkori Korea három királyságát az általa elérhető források szűkössége miatt csak Japán nevükön tudta feltüntetni. Az északi Koguryó királyságot (Koguryo, i. e. 37–i. sz. 668) Koma, a délnyugati Pekse királyságot (Paekche, i. e. 18–i. sz. 660) Kudara, míg a délkeleti Silla királyságot (i. e. 57–i. sz. 918) Siragi néven említi.

¹⁴ A rövid ideig fennállt Gaja (Gaya, 42–562) királyságot Baráthosi Balogh Benedek a japán Mimana néven említi.

„Csodálatos egy nép ez. Meg merem kockáztatni azt az állítást, hogy elejétől végig úr ez a náció. Annyi értelmesség, annyi öntudat és annyi finomság van még a legutolsó parasztban is, hogy az ember elcsodálkozik rajta. Nincs bennük semmi a japánok mesterkélt udvariasságából, amely jóformálag [sic!] tettetés, illetve álarc arra, hogy a bennük lévő igazi érzelmeket eltakarja. Nem találjuk meg náluk a Khinában szokásos tolakodó bizalmaskodást sem, s még kíváncsiságuk is olyan, ami nem zavarja meg a közējük kerületet.”¹⁵

Baráthosi Balogh Benedek teljes mértékben átérezte a két szomszédos ország ellentéteinek súlyosságát. A magyar néprajzos 1922-ben Japánban tartózkodott, ahol megalapították a *Japáni Turán Központ* (Turan Remmen Kai) nevű szervezetet. Az ünnepségre Tokióban az egyik Ueno-parki nagyvendéglőt foglalták le, s úgy tervezték, hogy meghívják a Japánban tartózkodó valamennyi turáni nép képviselőjét. A terem feldíszítésénél egy Sztriha Sándor nevű, Japánban élő, volt első világháborús hadifogoly festőművész megrajzolta a Magyarországi Turán Szövetség címerét, s köré minden turáni nemzet lobogóját, így természetesen a már nem létező Koreai Császárság zászlóját is. Már kezdtek gyülekezni a vendégek, amikor egy japán katonatiszt a transzparenshez lépett és megpróbálta eltávolítani a koreai lobogót. Kínos incidens vette kezdetét: a magyar néprajzos természetesen próbálta udvariisan meggyőzni a japán tisztet, de a vitába két koreai vendég is bekapcsolódott, akik kikérték maguknak a zászló eltávolítását.

„Hamarosan erős szóváltás keletkezett közöttük, mire a tiszt a telefonhoz ment, és értesítette a dologról a rendőrfőnökséget. Addig is a teremben időző néhány embert eltávolították, s az ott lévő rendőrlegényekkel az ajtókat elállatták. Nemsokára megérkezett valami fő-fő policáj, aki kijelentette, hogy addig nem engedi a gyűlés megkezdését, amíg a koreai lobogót el nem távolítjuk, és a koreai megbízott felszólalását a programból nem töröljük. [...] A közben megérkezett közönség között rendkívül izgatott lett a hangulat, magam is annyira izgatott lettem, hogy alig tudtam azt a néhány szót elmondani, amellyel a gyűlést megnyitottam. A koreaiak nagyon el voltak keseredve, s el akartak távozni. Csak arra a kérésre és megokolásomra maradtak ott, hogy a banketten fel kell szólaljanak, mert kívánatosnak tartom, hogy ezen a nevezetes gyűlésen minden jelenlévő turáni nép szóhoz jusson. [...] A banketten tényleg felszólt a koreai, hangot adott elkeseredésének azért a méltatlanságért, ami a zászló eltávolításával érte őket. Kifakadása érthető volt bár és jogos, mégis

¹⁵ Baráthosi 1929, pp. 37–38.

Japán részről erős megtorlásban részesült, mert négy nap múlva mind amellet, hogy Japánban virágzó kereskedése volt, örökre kitiltották őt a japán anyaország területéről.”¹⁶

Baráthosi monográfiájában egyértelműen leírja, hogy a japánok berendezkedése minden jel szerint örök időkre készül Koreában. A főkormányzóság részére fényes palotát emeltek, a félszigeten pedig nagyszámú japán katonaság állomásozik. A japán rendőrség, a japán posta- és távíróhivatalok miatt a külföldi látogató könnyen azt hiheti, hogy igazi japán területen van. Baráthosi több olyan japán propagandafüzetet kapott, amelyben a régi és az új Korea van szembeállítva egymással. A Csoszon-dinasztiabeli koreai hivatalnok háza mellett a modern japán törvényszéki épület képe szerepel, a régi falusi vízfordó mellett a modern szöuli vízvezeték képe látható, a falusi kuruzsló mellett pedig egy modern klinika fényképe szerepel. Csak a régi koreai lélek mellé nem tudják odatenni azt az újat, amit annyira szeretnének belenevelni – vélekedett a magyar néprajzos.

„Ha a japán hatás nem volna annyira koreai ellenes és annyira önző anyagias célú, talán áldásosnak volna mondható Koreára, de így, mikor csak a morzsákat juttatják nekik a belőlük dúskáló japánok, nem lehet csodálni, ha az ellenérzés nem csökken irántuk. [...] Az a futó pillantás, amit 1921-ben vethettem Koreára, meggyőzött arról, hogy a nemzetnek megvannak a maga vezetői, akik biztos kézzel vezetik népüket a teljes nemzeti egység és öntudat felé, s ha a nemzet hallgatni fog rájuk, eljön a megváltás órája, akárhogy nem akarja is Japán. Tizenötmillió ember akaratáról van szó, s tizenötmillió koreai élni akarásáról.”¹⁷

A magyar néprajzos önzetlen kiállása a koreai függetlenség mellett az eltelt évtizedek ellenére nem felejtődött el. A szöuli tudományos körök 2005 februárjában, a *Második Koreanisztikai Világkonferencia* (2nd World Congress of Korean Studies) egyik előadása révén ismerhették meg Baráthosi Balogh Benedek munkásságát.¹⁸ Az érdeklődés olyan magas szintű volt, hogy a *Munhwa Ilbo* című napilap külön tudósításban számolt be a magyar tudós csaknem nyolcvan évvel korábbi megállapításairól. A cikket nem sokkal később több más napilap internetes kiadása is átvette, a látogatottsági adatok miatt pedig még a közszolgálati televízió (KBS 2) híradójában is említést tettek róla.

2005 augusztusában egy szöuli társadalomtudományi könyvkiadó erőfeszítéseinek köszönhetően koreai nyelven is megjelenhetett a magyar néprajzos által írt monográfia, amelynek végén egy külön tanulmány mutatja be az elfe-

¹⁶ Baráthosi 1929, p. 56.

¹⁷ Baráthosi 1929, pp. 155–157.

¹⁸ Csoma 2005, pp. 151–158.

ledett tudós életútját és munkásságát.¹⁹ Reményeink szerint mindez hozzájárulhat Baráthosi Balogh Benedek emlékének megőrzéséhez, valamint a Koreai Köztársaságban még mindig csupán formálódóban lévő Magyarország-kép kedvező irányú fejlődéséhez.

IRODALOM

- Baráthosi Balogh Benedek (1929): *Korea, a hajnalpír országa*. Budapest: a szerző kiadása.
- Baráthosi Balogh Benedek (1996): *Távoli utakon*. (Összeállította: Hoppál Mihály.) Budapest: Magyar Néprajzi Múzeum.
- Bodrogi Tibor szerk. (1978): *Messzi népek magyar kutatói II*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Borathosi Bollogu Benedekhu (2005): *Khoria, choyong'han achim'ui nara*. (Fordította, jegyzetekkel ellátta, valamint a zárótanulmányt írta: Csoma Mózes.) Seoul: Jipmoon Dang.
- Bozóky Dezső, (1911): *Két év Keletáziában. China és Korea*. Nagyvárad: a szerző kiadása.
- Csoma Mózes (2005): Hongari chwe'choro kiphi ittke hanguk'ul yonguhan hakcha'wa yoksa'ui soyong'doli sokeso sara'chyo kanun ku'ui choso. [Az első Korea-kutató magyar tudós és a történelem viharáiban elveszett kötete – koreai nyelven.] In: *Korean Studies in the Era of Reconciliation and Cooperation. 2nd World Congress of Korean Studies*. Peking: The Academy of Korean Studies–The Peking University, pp. 151–158.
- Fendler Károly (1994): *A magyar–koreai kapcsolatok 100 éve. 1892–1992*. (Herman Ottó Múzeum Évkönyve.) Miskolc: Herman Ottó Múzeum.
- Fendler Károly (2007): Austro-Hungarian Archival Sources of Korean History (1884–1910) In: *Seoul Journal of Korean Studies* December.
- Gáspár Ferenc, dr. (1892): *Negyven ezer mérföld vitorlával és gőzzel*. Budapest: Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt.
- Kwon, Hyeok Chang (2008): “Daejanggeum” Enthralls Hungarian TV Viewers. In: *Korea Focus* Autumn.
- Nahm, Andrew C. (1988): *Korea. Tradition and Transformation. A History of the Korean People*. New Jersey–Seoul: Hollym.
- Osváth Gábor (2006): *Koreai nyelv és irodalom*. Budapest: Editio Plurilingua.
- Perry, Elizabeth J. (1980): *Rebels and Revolutionaries in North China, 1845–1945*. Stanford: Stanford University Press.
- Vay Péter (1906): *Kelet császárai és császárságai*. Budapest: Franklin-Társulat.
- Vay, Peter (2001): *Korea of Bygone Days*. (Birtalan Ágnes ed.) Budapest: Terebess Publishing.

¹⁹ Borathosi 2005.